

IRAM

Ifjúsági **R**észleg és
Alkotó**M**űhely

Eörsi István:

EMLÉKEZÉS A RÉGI SZÉP IDŐKRE

– börtönmonológ –

- INFOFÜZET DIÁKOKNAK
- Készítette: Hudáky Rita

IRAM = Ifjúsági Részleg és AlkotóMűhely

„Amit tudunk, azt megtanultuk egyszer. Néha úgy érezzük: ezt vagy azt magunktól is tudjuk. Néha igazunk van ilyenkor, néha nincs. Általában azt gondoljuk, a színházba járást nem kell tanulni. Ilyenkor nincs igazunk.”

Mácsai Pál
igazgató

A fiatalok tehetségesek. A fiatalok kíváncsiak. Aki kíváncsi, nem öregszik meg.

„Az emberi létnek nincs más orvossága, mint az emberismeret” - mondja Örkény István. Az IRAM egy biztonságos játszótér, fiataloknak, ahol színházat nézni és figyelni tanulunk, ahol alkotók és nézők együtt gondolkodnak. Játsszunk helyzetekkel, történetekkel, csoportokkal és a társadalommal.

2012 szeptemberétől működik a színházban az Örkény IRAM. Diákokat és kíváncsi felnőtteket várunk az előadásainkhoz kapcsolódó programokra, hogy színházi játékok, beszélgetések és viták révén olyan fórummá válhasson a színház, ahol a közönség kreativitása, véleménye és humora is teret nyer.

Neudold Júlia
IRAM műhelyvezető

TARTALOM

3

BÖRTÖNMONOLÓG AZ ÖRKÉNY SZÍNHÁZBAN	5
Börtönkönyv és börtönmonológ Monodráma Hatvanadik évforduló	
KI KICSODA? MI MICSODA?	6
Mi történt 1956-ban? Ki volt Eörsi István? Indulás a börtönbe Politikusok Eörsi forradalmár barátai A novemberi ellenállás két fontos helyszíne Politikai viszonyítási pontok Börtönélet Értelmiségiek	
MIT LÁTTUNK? MIT HALLOTTUNK?	13
Témajavaslatok az előadás utáni beszélgetéshez	
OLVASS MÉG! KUTASS MÉG!	14
Források érdeklődők számára	
SZÍNLAP	15

Eörsi István:

Emlékezés a régi szép időkre

börtönmonológ

Eörsi István szerepében: Znamenák István
rendező: Polgár Csaba

BÖRTÖNMONOLÓG AZ ÖRKÉNY SZÍNHÁZBAN

BÖRTÖNKÖNYV ÉS BÖRTÖNMONOLÓG

Eörsi István „börtönkönyve” nem sokkal a rendszerváltás előtt jelent meg, először szamizdat kiadványban, majd később legálisan is. A könyv címe ironikus, a „régis szép idők” kifejezés ugyanis egy idillinek semmiképp nem nevezhető időszakra utal. A **szerző** az 1956 decemberétől 1960 augusztusáig tartó **börtönbüntetésének történetét** meséli el.

MONODRÁMA

A „börtönkönyv” felhasználásával Bagossy László és Ari-Nagy Barbara szerkesztett „börtönmonológot”, amely az író letartóztatásától szabadulásáig idézi fel az eseményeket. A monológ úgynevezett **monodrámaként** (egyszemélyes előadásként) hangzik el a színpadon: Znamenák István színész bújik Eörsi István bőrébe, és osztja meg a nézőkkel a szerző **humoros, elgondolkoztató, leleplező** kommentárjait az ötvenhatos forradalmat megelőző és követő személyes élményei kapcsán.

HATVANADIK ÉVFORDULÓ

Az előadás különleges alkalomra készült, a bemutató éppen két nappal előzi meg az **1956-os forradalom** kitörésének hatvanadik évfordulóját. Az előadás lehetővé teszi, hogy a néző a **történelemkönyvekben olvasható adatok mögé** is bepillantson – mégpedig egy személyes történet révén, melynek nem célja, hogy az ötvenhatos forradalomról vagy a rákövetkező megtorlásról teljes képet adjon. Ám épp ezért nagyon alkalmas arra, hogy emberi közelségbe hozza a múltat, és **kíváncsivá tegyen** a történelmi emlékezet más **személyes története**i iránt is.

KI KICSODA? MI MICSODA?

A monológ hősének bebörtönzés- és szabadulástörténete jelentősebb előzetes tudás és történelmi ismeretek nélkül is jól követhető. Az események egykori átélője azonban néhány olyan **fogalmat, nevet, a korra vonatkozó utalást** is említ, amellyel **érdemes megismerkedni már az előadás megtekintése előtt**, hogy még érthetőbbé, átélhetőbbé váljon, milyen is lehetett hatvan évvel ezelőtt átélni a forradalmat, majd megjárni a Kádár-rendszer börtöneit.

MI TÖRTÉNT 1956-BAN?

1956. október 23-án Magyarországon **forradalom és szabadságharc kezdődött** a sztálini típusú terror és elnyomás, illetve a szovjet megszállás ellen. **November 4-én** a **szovjet katonai megszállás** és a **Kádár-kormány megalakulása** vetett véget a forradalomnak, amelynek teljes elfojtása azonban csak a továbbra is ellenállást tanúsító erők (fegyveresen harcoló csoportok, politikai ellenállók, munkástanácsok) fokozatos felszámolásával, letartóztatásával történhetett meg.

KI VOLT EÖRSI ISTVÁN?

Író, költő, publicista. 1931-ben született budapesti zsidó polgári-értelmiségi családban. Rokonságából többen is a holocaust áldozatai lettek. Gimnazista korától a radikális társadalomátalakítás és a **marxizmus, illetve a kommunizmus híve**. Az ötvenes évek elején még lelkesedett a személyi kultuszt és kommunista terrort megvalósító Rákosi Mátyás iránt, de **1956-ban** már a **forradalmat és a Kádár-kormányval szembeni ellenállást támogatta**, ezért **börtönbe** került. 1960-ban szabadult. 35 önálló kötete jelent meg, verseket, drámákat, esszéket, novellákat és publicisztikai szövegeket írt. 2005-ben halt meg.

INDULÁS A BÖRTÖNBE...

1956.
december 9.

Ezen a napon tiltották be a területi munkástanácsokat. A hatalom rajtaütést végzett a Nagy-budapesti Munkástanácson, és letartóztatott körülbelül kétszáz vezetőt. Eörsi Istvánt is ekkor vették őrizetbe.

Építőmunkások
Dózsa György
úti székháza

A képen látható épület ötödik emeletének néhány szobájában működött a Nagy-budapesti Munkástanács. Itt tartóztatták le Eörsit. Az épület ma is áll, szemben vele, az Ötvenhatosok terén van a forradalom emlékműve. (Fotó: Fortepan, 1956)

Budapesti
Rendőr-
főkapitányság

Ebbe a Deák téri épületbe hozták be Eörsit a letartóztatásakor. A ház ma luxusszálloda. (Fotó: Fortepan, 1951)

POLITIKUSOK

Lenin

Kommunista forradalmár, a Szovjetunió első vezetője, a **bolsevizmus ideológiai atyja**. Eörsi is hivatkozik rá: „*a börtön ugyebár, maga Lenin mondta, a kommunisták egyeteme*”.

Sztálin

Kommunista diktátor, 1953-as haláláig korlátlan hatalom és személyi kultusz kiépítője Szovjetunióban.

Rákosi
Mátyás

Kommunista politikus, „Sztálin legjobb magyar tanítványa”, a **magyarországi sztálinista diktatúra megvalósítója az ötvenes években**. A személyi kultusz idején Eörsi István születésnapra köszöntő verset írt a tiszteletére. A Rákosi által képviselt politika ellen tört ki az október 23-i forradalom.

Nagy Imre

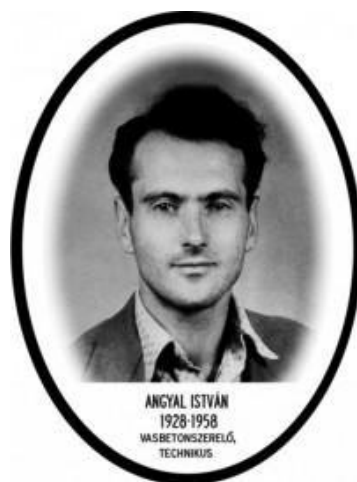
Kommunista politikus, akit az 56-os reformértelmisség támogatásával, a forradalmi erők nyomására az **október 23-át követő éjjelen miniszterelnökké** neveztek ki. A forradalom leverése után letartóztatták, de több hónapos embertelen vizsgálat sem törte meg, sőt élesen bírálta a vezetőit és Kádárt. 1958 júniusában **halálra ítélték és kivégezték**.

Kádár János

Kádár János kommunista politikus, megjárta Rákosi börtönét, majd a **Nagy Imre-kormány tagjaként állt át a szovjetek mellé**, és alapított a támogatásukkal **új kormányt**. 1989 Magyarország meghatározó vezetője, politikusa maradt, ezt a korszakot ma **Kádár-rendszernek** nevezzük.

Angyal
István

Az auschwitzi haláltábor túlélője, **Eörsi barátja és emlékiratának egyik kiemelt szereplője**. Részt vett az 56-os forradalomban és a megszállás utáni ellenállásban is, ezért **kivégezték**. Erkölcsi tartására, bátorságára Eörsi maradandó példaként tekint, emlékének hűséget fogad.

Obersovszky
Gyula

Obersovszky Gyula újságíró (Eörsi Istvánnal és Gáli Józseffel együtt) szerkesztette a szovjet bevonulás után az *Élünk* című illegális lapot, ezért perbe fogták, és első fokon három év börtönre, másodfokon halálra ítélték. Eörsi a börtönben értesült az ítéletről, amelyet végül nem hajtottak végre.

Gáli József

Gáli József dramaturg (Eörsi Istvánnal és Obersovszky Gyulával együtt) szerkesztette a szovjet bevonulás után az *Élünk* című illegális lapot, ezért perbe fogták, és első fokon egy év börtönre, másodfokon halálra ítélték. Eörsi a börtönben értesült az ítéletről, amelyet végül nem hajtottak végre.

A NOVEMBERI ELLENÁLLÁS KÉT FONTOS HELYSZÍNE

Tűzoltó
utcai
felkelők

A Tűzoltó utcában harcolt a forradalom egyik ismert felkelő csoportja. Egyik vezetőjük Eörsi István barátja, **Angyal István** volt. (Fotó: Fegyveres fiatalok a Ferenc körúton, a Tűzoltó utca sarkánál 1956. október 30-án. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyűjteménye)

10

Péterfy
Sándor
utcai kórház

A kórház az egyik legfontosabb **forradalmi központ** volt a fegyveres harcok idején, és még inkább azzá vált a szovjet beavatkozás utáni ellenállásban. A legfőbb tevékenységük november 8-ától a röpcédulák szerkesztése, előállítása, sokszorosítása és terjesztése volt, Angyal Istvánnak, a Tűzoltó utcai felkelők legendás parancsnokának irányításával. Itt szerkesztették és sokszorosították az *Élünk* című újságot is. (Fotó: Önkéntes mentőszolgálat a Péterfy Sándor utca kórház udvarán, 1956-ban. Forrás: 56films.com)

POLITIKAI VISZONYÍTÁSI PONTOK

Bach-korszak

Az **1848-as forradalom és szabadságharc leverése utáni önkényuralom** időszakát a kor belügyminiszteréről, Alexander Bachról nevezték el. Eörsi 56-ban írt verse a történelem ismétlődését, a forradalom elfojtása után bekövetkező önkényuralmat jósolja meg. A tárgyaláson a bírónő ezt olvassa a fejére.

Horthy-korszak

Horthy Miklós **1920-tól 1944-ig volt Magyarország kormányzója**. Konzervatív jobboldali politikát folytatott. A kommunista Eörsi ugyanakkor raboskodik a márianosztrai börtönben, mint Horthy egykori minisztere, Antal István, aki tevékenyen részt vett a zsidótörvények megalkotásában, sőt a német megszállás után a Sztójay-kormánynak is tagja maradt.

Adenauer

Konrad Adenauer a **Német Szövetségi Köztársaság első kancellárja** és egy ideig külügyminisztere a második világháború után. A konzervatív CDU párt egyik alapítója és az európai egység szorgalmazója volt. Következetes, antikommunista politikát folytatott. Eörsi beszámolója szerint az 56-os bebörtönzöttek egy ideig reményeket fűztek hozzá, mint a nyugati világ politikusához.

BÖRTÖNÉLET

„ajánlat” és vamzerek

A Kádár-rendszerben a bebörtönzöttek és a szabadon élők köréből is nagy számban szerveztek be a **hatalmat kiszolgáló, informáló besúgókat**. Egy ilyen beszerzési kísérletet nevez Eörsi „érlelődő ajánlatnak”. A börtönszlang a besúgókat nevezi vamzereknek.

Gyűjtő

Eörsi börtönéletének utolsó szakaszát a **budapesti Kozma utcai gyűjtőfogházban**, azaz a Gyűjtőben töltötte. Itt található az úgynevezett kisfogház is, amelynek udvarán hajtották végre az ötvenhatos megtorlások legtöbb halálos ítéletét.

ÉRTELMISÉGIK

Lukács
György

Marxista filozófus, esztéta, kommunista gondolkodó. Eörsi a tanítványának vallotta magát.

Déry Tibor

Az **Írószövetség** elnökségi tagja, kiállt Nagy Imre és a forradalom mellett, ezért perbe fogták, és kilenc év börtönre ítélték. Eörsi igen tisztelte a nála jóval idősebb író, a családján kívül őt akarta értesíteni a letartóztatásakor.

Írószövetség

Ma már meglepő, hogy a kommunista, illetve szocialista rendszer – elsősorban az erős ideológiai bázis megteremtése érdekében – milyen **kitüntetett figyelmet fordított az értelmiségre és a művészekre. Az írók megnyerését** vagy legalábbis **ellenőrzését** is ezért tartották fontosnak. Az Írószövetség 56-os kiállása a forradalom mellett ún. „íróperekhez”, bebörtönzésekhez vezetett – a hatalom példát akart statuálni az írókon, de egyúttal tartott is a tekintélyüktől, társadalmi elismertségüktől.

MIT LÁTTUNK? MIT HALLOTTUNK?

Egy színházi előadás szünetében vagy akár az előadás után gyakran megfigyelhető, hogy a nézők között lévő kisebb baráti társaságok, együtt érkező párok és családok, vagy épp a véletlenül találkozó ismerősök kisebb csoportokban beszélnek meg a látottakat. Ha diákcsoportként alkalmat teremtettek rá, sokat hozzátesz az élményhez egy kiadós beszélgetés – akár már a villamoson hazafelé, akár másnap egy iskolai órán...

Néhány felvetés, témaötlet az *Emlékezés a régi szép időkre* című előadáshoz:

- Már az előtérben igen **feltűnő dekoráció** fogadja a nézőket, majd a hatás még erőteljesebbé válik, amikor az Eörsi Istvánt alakító színésszel együtt mindenki bevonul a színházterembe. Mire emlékeztet, és vajon **milyen jelentés(eke)t hordoz a rengeteg lufi?**
- Bár a nézők figyelmének nagy részét leköti a klasszikus dekorációs elem, a lufi – nyilván nem véletlenül – túlburjánzó jelenléte, a színpadon takarékosan elhelyezett **tárgyaknak, kellékeknek** is fontos szerepük van az előadásban. Idézzétek fel, milyen tárgyakat használ a színész, és vitassátok meg, hogyan kapcsolódnak a kellékek a történelmi korhoz és az elbeszélte helyzethez!
- Szerintetek miért van szükség a történelmi emlékezetre, és miért érdekesek a kiemelkedő történelmi eseményeket megelőző kortársak egyéni nézőpontú emlékei?
- Eörsi István fiatal korától kezdve erős **politikai érdeklődéssel, kommunistaként** vett részt a közéletben, így került börtönbe is. Elkötelezettsége természetesen karakteressé teszi a saját történetéhez való viszonyulását is. Vitassátok meg, hogy mennyiben befolyásolja az emlékező szemtanú és a történelmi szereplő sorsát és beszédmódját, illetve helyzetének megítélését a nézetrendszere, hovatartozása! Milyen pontokon lehet jelentősége annak, hogy Eörsi maga is kommunistának vallja magát?
- Október 23-a Magyarország nemzeti ünnepe, ezért gyerekkorunktól kezdve évről évre többet hallunk, tanulunk róla, egyre részletgazdagabb ismereteink vannak arról, hogy mit őriz a történelemtudomány és a közös emlékezet huszadik század magyar történelemnek erről a kiemelkedő eseményéről. **Mennyiben bővítette a tudásotokat az előadás, mit láttok másképp vagy árnyaltabban, mint azelőtt?**

OLVASS MÉG! KUTASS MÉG!

Ha érdeklődsz az 1956-os forradalom és a rákövetkező megtorlás eseményei, értékelése iránt, a figyelmedbe ajánlunk néhány további írást, honlapot, forrást:

- **Összefoglaló források 56-ról**

Sulinet Digitális Óra

<http://www.mek.oszk.hu/01900/01937/html/ora1/index.htm>

Bencsik Péter történész, egyetemi oktató honlapja

<http://allamszocializmus.lapunk.hu/>

A Terror Háza 20. századi történelmi kronológiája

<http://magyarkronologia.terrorhaza.hu/index.html>

Az MTI archívuma

<http://1956.mti.hu/Pages/Default.aspx>

Az OSZK kislexikona

<http://mek.oszk.hu/01900/01937/html/szerviz/kislex/kislexis.htm>

- **Források Eörsi Istvánról**

Standeisky Éva: Akit a verseiért ítélték el – Eörsi István

http://server2001.rev.hu/msite/msite_display_otherdoc_tanulmany_doc.asp?id=1092&docid=22&order=1

Eörsi László: Eörsi István 1956-57

<http://beszelo.c3.hu/onlinecikk/eorsi-istvan-1956%E2%80%9357>

Eörsi László honlapja édesapjáról, Eörsi Istvánról

<http://www.eorsilaszo.hu/eorsilaszo.hu/mainindex.php?branch=ei>

- **Források Angyal Istvánról**

Eörsi István: Megjegyzések egy emlékiratról

<http://www.holmi.org/1989/10/eorsi-istvan-megjegyzesek-egy-emlekiratrol>

Angyal István emlékirata

<http://www.holmi.org/1989/10/angyal-istvan-emlekirata-reszlet>

Eörsi István: Angyal István búcsúlevele

<http://beszelo.c3.hu/cikkek/angyal-istvan-bucsulevele>

EMLÉKEZÉS A RÉGI SZÉP IDŐKRE

Eörsi István azonos című könyvének felhasználásával a szöveget szerkesztette:
Bagossy László és Ari-Nagy Barbara

15

Eörsi István szerepében

Znamenák István

Látvány

Izsák Lili

Dramaturg

Ari-Nagy Barbara

Zene

Matkó Tamás

Súgó

Horváth Éva

Asszisztens

Tóth Péter

Rendező:

Polgár Csaba

Külön köszönet: Zsigmond Emőke, Ficza István, Bíró Kriszta, Kókai Tünde, Sütő Anna, Takács Nóra Diána, Máthé Zsolt, Nagy Zsolt, Vajda Milán, Mazura János

Bemutató: 2016. október 21.

A Cafe Budapest támogatásával

Sajtóbemutató: 2016. október 22.

Ünnepi előadás: 2016. október 23.

A programot az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára létrehozott Emlékbizottság támogatja.

Az előadást támogatja Budapest Főváros Önkormányzata.

A segédanyag az Örkény Színház ifjúsági programjának, az IRAM-nak a keretében készült.